

Učestalost i vrste govornih poremećaja kod djece ranog školskog uzrasta

Zijada Alić, Zamir Mrkonjić

SAŽETAK: Govor kao sredstvo komunikacije ima jako važnu ulogu u životu svakog pojedinca. Svjedoci smo kako posljednjih godina dolazi do porasta govorno-jezičkih teškoća kod djece rane školske dobi. Ako se teškoće ne otkriju navrijeme, te ako se pravovremeno ne reaguje, može doći do kasnijih teškoća u učenju. Ovo istraživanje je provedeno s ciljem ranog otkrivanja govornih poremećaja kod djece. Istraživanje je provedeno na uzorku od 877 djece ranog školskog uzrasta na području općine Bugojno. Istraživanjem su obuhvaćena djeca uzrasta od prvog do četvrtog razreda. Rezultati su pokazali da je najveći broj djece s govornim smetnjama uzrasta prvih razreda, dok je najmanji broj djece sa govornim smetnjama uzrasta četvrtih razreda. Najučestaliji govorni poremećaj je dislalija i mucanje, dok ostali govorni poremećaji nemaju veliki statistički značaj.

Ključne riječi: govorni poremećaji, govor, učestalost, vrste, školski uzrast

Frequency and Types of Speech Disorders in Children of the Early School Age

ABSTRACT: speech as means of communication has an important role in the life of every individual. However, in recent years we have witnessed an increase of speech and language difficulties in children of early school age. If those difficulties are not detected in time and if it is not responded in a timely manner this can lead to later learning difficulties. This research was conducted with the aim of early detection of children speech disorders. The study was conducted on a sample of 877 children of early school age in the area of Bugojno. Research included children of the age group from the first to the fourth grade. The results showed that the highest number of children with speech disorders are children at the age of the first grades, while the smallest number of children with speech disorders are children at the age of the fourth grade. The most frequent speech disorder is dyslalia and stuttering, while other speech disorders don't have a high statistical significance.

Keywords: speech disorders, speech, frequency, types, school age

UVOD

Govor je proces produkcije zvukova i njihovo kombinovanje u riječi, s ciljem ostvarivanja komunikacije. Govorom se može smatrati i upotreba verbalno odaslanog inputa ili verbalnog jezika koji nam omogućava da budemo specifični. Po svojoj strukturi, govor je živa sinteza slobode, nametnutog reda, kreativnosti i tradicije (Salihović, 2005). Govor ima ključnu ulogu u ljudskom društvu. Socijalna dimenzija govora podrazumijeva povezanost između govornika koji producira govor i slušatelja, te ostvarivanje društvene komunikacije slušanja i produkcije govora (Pella-Brooks i Hegde, 2007). Govor i jezik predstavljaju saznavno sredstvo komunikacije. Putem govora djeca primaju i traže objašnjenja, izražavaju želje i potrebe, a odrasli ih uče i korriguju njihovo iskustvo (Vladisavljević, 1997). Razvoj govora je važan za pristupanje djeteta nastavnom planu i programu, kao i razvijanje pismenosti (Muter i sur., 2004). Artikulacija podrazumijeva upotrebu artikulatora: usana, jezika, donje i gornje vilice, tvrdog i mekog nepca, alveola i zuba. Usna šupljina je najvažniji rezonator i obuhvata prostor od prednjih zuba do ždrijelnih vrata te prednjih i stražnjih ždrijelnih lukova.

Usna šupljina obložena je sluznicom koja je bitan čimbenik u fonaciji. Ovaj rezonator može postići najveće promjene oblika i volumena ovisno o položaju jezika, mekog nepca i, naravno, čitavog spleta mišića. Isto kao i usta, i nos je organ čija prvobitna uloga nije vokalno ponašanje. Veličina ovog rezonatora je stalna pa se njegov učinak uglavnom i ne mijenja (Heđever, 2010). Artikulacija (*articulatio - articulus, lat.*) znači izgovor, odnosno obrazovanje i izgovaranje glasova određenog jezika (Dobrota-Davidović i Tadić, 2009). Artikulacija je složen proces koji zahtijeva mentalnu, kognitivnu, motoričku i funkcionalnu aktivnost organa koji su neophodni za izgovor glasova. Da bi dijete naučilo pravilno izgovarati glasove, neophodno je da u najranijim fazama učenja govora ima nesmetanu pravilnu pecepciju govora iz okoline, te da pored urednog sluha nema odstupanja u građi organa koji učestvuju u artikulaciji glasova i produkciji zvuka (Dodd, 2013). Patološka artikulacija daje izmjenjenu akustičku sliku glasa, kao i govora. U zavisnosti od artikulacionog poremećaja akustički utisak se menja, a nespecifičan akustički utisak skreće pažnju slušalaca (Dobrota, 2003). Greške pri izgovoru glasova se javljaju kada ustraju i nakon određene dobi. Problemi poremećaja izgovora glasova uključuju problem sa

artikulacijom i fonološkim procesiranjem (American Speech-Language-Hearing Association-ASHA, 2014). *Dislalija je poremećaj artikulacije ili iskrivljenog izgovora glasova koju karakterišu distorzije, supstitucije, omissije i transpozicije govornih zvukova* (CSPS, 1959, prema Bowen, 2009). *Učestalost poremećaja artikulacije najčešće se posmatra u odnosu na dob, spol i pojedine glasove* (Vuletić i Ljubešić, 1984). Prevalencu artikulacijskih poremećaja je teško odrediti zbog nekoliko razloga. ASHA (2014) navodi istraživanja koja su proveli Law i sur. (2000) *prema kojima prevalenca ovog poremećaja varira od 2% do 25% među djecom uzrasta od pet do sedam godina*. Artikulacijske greške značajno opadaju kod oba spola s porastom dobi djeteta. *Na predškolskom uzrastu prevalenca se kreće približno oko 30%, početkom školovanja taj broj iznosi oko 15%, a oko desete godine je 8%. Kod odraslih osoba oko 4% populacije ima poremećaje izgovora* (Vuletić, 1987). *Osobe sa artikulacijskim i fonološkim poremećajima moguće je susresti, kako u predškolskom uzrastu, tako i u školskom uzrastu, te u periodu adolescencije* (Pella-Brooks i Hedge, 2007). Djeca koja nemaju razvijen govor u skladu sa svojim vršnjacima, te koja u govoru imaju prisutne fonološke i/ili artikulacijske greške najčešće se vode pod dijagnozom fonološki poremećaji, koji se nalaze među najčešćim poremećajima govorno-jezičke patologije kod djece predškolskog i ranog školskog uzrasta. *Oko 10% djece predškolskog i ranog školskog uzrasta ima neku formu fonološkog poremećaja. Ovaj poremećaj se odlikuje neprikladnim izgovorom glasova u odnosu na grupu vršnjaka* (NIDCD, 1994, prema Eikeseth i Nasset, 2003).

Osnovni cilj ovog istraživanja je utvrditi učestalost i vrste govornih poremećaja kod djece ranog školskog uzrasta.

METODE RADA

Uzorak ispitanika

Osnovni statistički skup iz koga je izabran uzorak za ovo istraživanje činila su djeca uzrasta od 6 do 10 godina koja pohađaju osnovnu školu od prvog do četvrtog razreda po devetogodišnjem planu i programu. Uzorak ispitanika činilo je 877 djece oba spola. Istraživanje je provedeno na području općine Bugojno.

Način provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno skrining pregledom logopeda, te na osnovu prikupljenih anamnestičkih podataka od roditelja i učitelja. Testiranje se provodilo individualno sa svakim djetetom u tihoj i mirnoj prostoriji, bez distraktibilnih podražaja, te bez prisustva drugih osoba ili djece. Za vrijeme ispitivanja svako dijete je sjedilo nasuprot ispitivača, kako bi ispitivač mogao dobro vidjeti lice i čuti odgovor djeteta. Artikulacijski status ispitanika utvrđen je primjenom Testa artikulacije (Salihović i Junuzović-Žunić, 2009). Test je standardiziran, a sastoji se od 60 slika koje ispituju glasove u tri pozicije: inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj. Formular za ispitivanje artikulacije u okviru pomenutog testa sadrži osnovne podatke o djetetu, 50 ispitnih riječi sa svim glasovima u tri pozicije (inicijalno, medijalno i finalno) i 10 riječi u kojima se ispituje

izgovor konsonantskih klastera u inicijalnoj i medijalnoj poziciji. Ostali govorni poremećaji dijagnostikovani su subjektivnom skrining procjenom logopeda koji ima dugogodišnje iskustvo u dijagnostici govornih poremećaja kod djece.

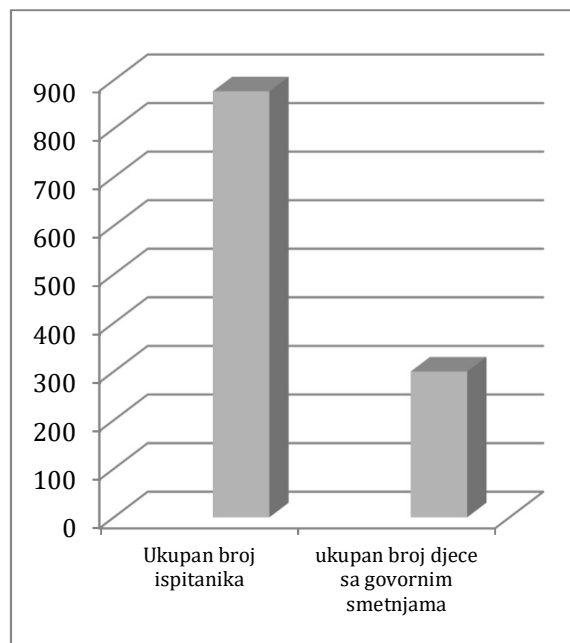
Osnovni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi učestalost i vrste govornih poremećaja kod djece ranog školskog uzrasta, te testirati hipotezu da li se s porastom uzrasta djeteta smanjuje broj govornih poremećaja kod djece.

Statistička obrada podataka

S obzirom na to da nije bilo složenije statističke obrade, podaci nisu obrađivani niti jednim statističkim programom već su prikazani grafički.

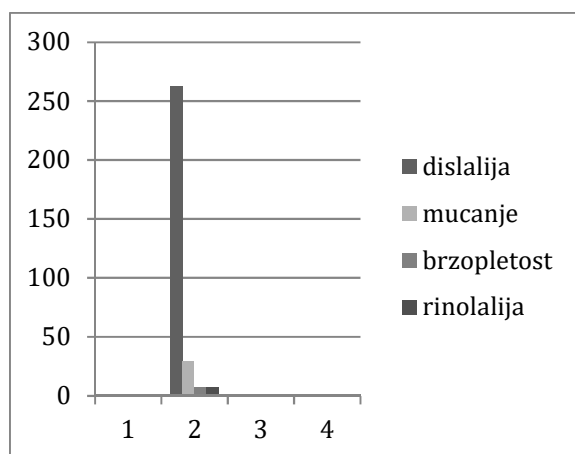
REZULTATI I DISKUSIJA

Poznavanje i prepoznavanje ranih pokazatelja jezično-govornih poremećaja izuzetno je važno jer rana identifikacija poremećaja omogućava pravodobnu terapiju i savjetovanje, prevenciju teškoća koje se mogu javiti kao nadogradnja na sporiji govorno-jezični razvoj, a roditeljima pruža sigurnost i opuštenost u komunikaciji s djecom. Ovo istraživanje rađeno je s ciljem rane detekcije govorno-jezičkih poremećaja kod djece mlađe životne dobi. U istraživanju je učestvovalo 877 djece. Ispitana su djeca uzrasta od 3 do 10 godina koja pohađaju bugojanski vrtić i tri bugojanske osnovne škole. Ukupno je ispitano 877 djece. Od ukupnog broja ispitanika otkriveno je 300 djece sa blažim ili težim govorno-jezičkim poteškoćama, što čini 34,2% od ukupnog broja ispitanika. Ovi rezultati prikazani su na *Slici 1*.

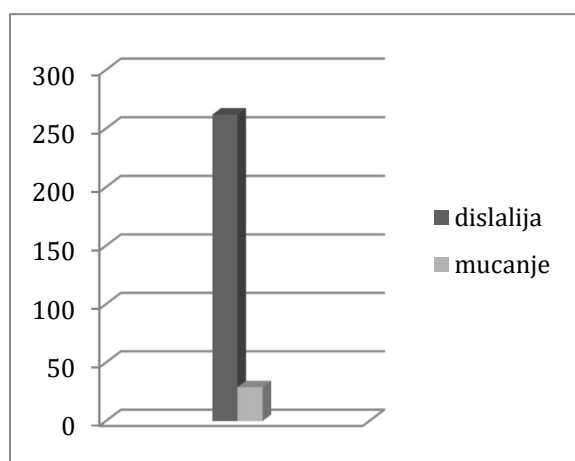
Slika 1. Broj djece sa govornim smetnjama u odnosu na ukupan broj djece

Najučestaliji govorni poremećaj u svim uzrastima je dyslalija, koja čini 87,3% od svih zapaženih govornih poremećaja. Nakon nje je mucanje koje čini 9,7% svih govornih poremećaja, a zatim ostali govorni poremećaji koji nemaju veliki statistički značaj. Ovi rezultati prikazani su na *Slici 2*.

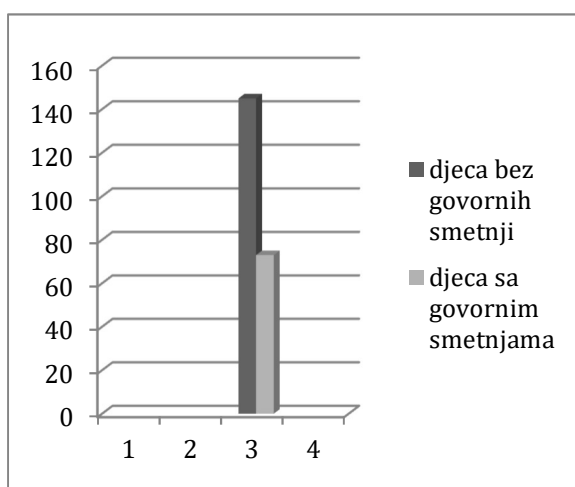
Slika 2. Vrste govornih poremećaja

Najveći broj djece sa govornim smetnjama otkriven je u prvim razredima. Ukupan broj ispitanika u prvim razredima je 183, od toga je 99 djece bez govornih smetnji, a 84 djece s određenim govornim smetnjama, što čini 45,9%. Rezultati su prikazani na Slici 3.

Slika 3. Rezultati za prvi razred

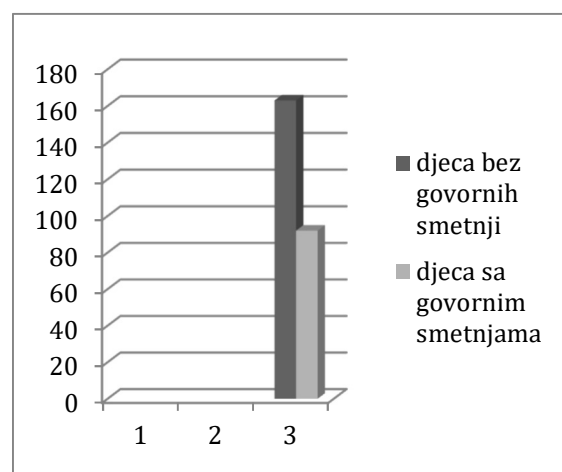
Na sljedećem grafikonu prikazan je ukupan broj testirane djece u drugim razredima (218). Od toga 145 ih je bez govornih smetnji, a 73 ili 33,49% s određenim govornim smetnjama. Rezultati za drugi razred prikazani su na Slici 4.

Slika 4. Rezultati za drugi razred

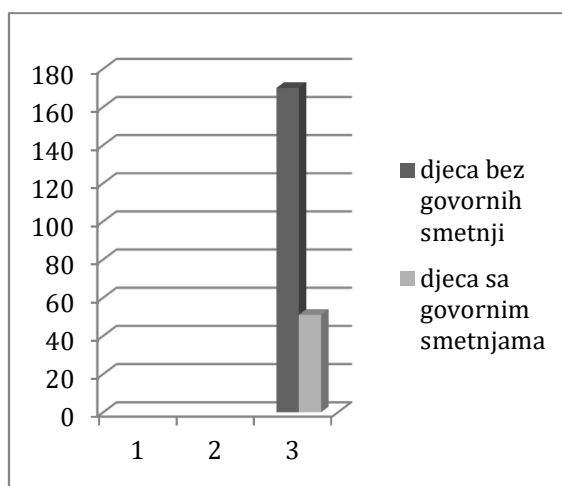
Na sljedećem grafikonu prikazani su rezultati za treće razrede. Ukupan broj djece u trećim razredima je

255, od toga ih je 163 bez govornih smetnji, a 92 s određenim govornim smetnjama, što čini 36,7%. Ovi rezultati prikazani su na Slici 5.

Slika 5. Rezultati za treći razred

Na sljedećem grafikonu prikazani su rezultati za četvrti razrede. Ukupan broj učenika u četvrtim razredima je 221, od toga ih je 170 bez govornih poteškoća, a 51 s određenim govornim teškoćama, odnosno 23,07%. Rezultati za četvrti razred prikazani su na Slici 6.

Slika 6. Rezultati za četvrti razred

Najučestaliji govorni poremećaj u prvim razredima je dislalija. Dislaliju među djecom uzrasta prvih razreda ima ukupno 76 ispitanika, od ukupno 84 djece sa govornim smetnjama. Mucanje je prisutno kod 6 ispitanika, dok rinolaliju, hiponazalnost, disfoniju i disfaziju ima po jedan ispitanik.

Među djecom koja pohađaju drugi razred, najučestaliji govorni poremećaj je dislalija koju ima ukupno 61 dijete, dok je mucanje drugi po zastupljenosti govorni poremećaj koji je prisutan kod 13 djece. Dvoje djece ima hiponazalnost, dok 5 djece ima ostale poremećaje, kao što su teškoće u čitanju, teškoće u analizi i sintezi riječi, poremećaj akcenta i sl.

Kod djece koja pohađaju treći razred dislaliju ima 78 djece, dok 10 djece muca. Hiponazalnost je prisutna kod 4 djece, disfonija i hiponazalnost kod po jednog djeteta, dok ostale govorno-jezičke poremećaje ima 5 djece.

Tabela 1. Govorni poremećaji u prvom razredu

Dislalija	Mucanje	Rinolalija	hiponazalnost	Disfonija	disfazija
76	6	1	1	1	1
41,53%	3,28%	0,55%	0,55%	0,55%	0,55%

Tabela 2. Govorni poremećaji u drugom razredu

Dislalija	Mucanje	Hiponazalnost	Ostali govorno-jezički poremećaji
61	13	2	5
27,98%	5,96%	0,92%	2,29%

Tabela 3. Govorni poremećaji u trećem razredu

Dislalija	Mucanje	Hiponazalnost	Disfonija	Hipernazalnost	Ostali poremećaji
78	10	4	1	1	5
30,6%	3,92%	1,57%	0,39%	0,39%	1,96%

Tabela 4. Govorni poremećaji u četvrtom razredu

Dislalija	disfonija	mucanje	hipernazalnost	Disfazija	Ostali poremećaji
47	5	2	1	1	1
21,27 %	2,26%	0,9%	0,45%	0,45%	0,45%

Kod djece koja pohađaju četvrti razred dislalija je najučestaliji govorni poremećaj, kao i u ostalim razredima. Dislaliju ima ukupno 47 djece, dok je mucanje zapaženo kod 2 djece. Disfoniju ima 5 djece, a hipernazalnost i disfaziju ima po jedno dijete. Jedno dijete ima poteškoće u čitanju, što je u ovom istraživanju svrstano u ostale govorno-jezičke poremećaje. Rezultati ovog istraživanja jasno pokazuju da je najveći broj djece s poremećajem izgovora uzrasta prvih razreda. Kako raste starosna dob djeteta, tako se smanjuje broj djece sa govornim smetnjama. Artikulacijske greške značajno opadaju kod oba spola s porastom dobi djeteta. Na predškolskom uzrastu prevalencije se kreće približno oko 30%, početkom školovanja taj broj iznosi oko 15%, a oko desete godine je 8%. Kod odraslih osoba oko 4% populacije ima poremećaje izgovora (Vuletić, 1987). Rezultati istraživanja koje je proveo Maldini (2017) pokazali su kako pojavnost artikulacijskih i fonoloških poremećaja kod djece srednje i starije predškolske dobi iznose 56,8% za artikulacijske, odnosno 52% za fonološke poremećaje, a omjer isključivo artikulacijskih u odnosu na pridružene artikulacijske i fonološke poremećaje iznosi 38,03%-61,97%.

Učestalost poremećaja artikulacije najčešće se posmatra u odnosu na dob, spol i pojedine glasove (Vuletić i Ljubešić, 1984). Osobe s artikulacijskim i fonološkim poremećajima moguće je susresti kako u predškolskom uzrastu, tako i u školskom uzrastu, te u periodu adolescencije (Pella-Brooks i Hedge, 2007). Oko 10% djece predškolskog i ranog školskog uzrasta ima neku formu fonološkog poremećaja. Ovaj poremećaj se odlikuje neprikladnim izgovorom glasova u odnosu na grupu vršnjaka (NIDCD, 1994, prema Eikeseth i Nessel, 2003). Djeca koja u najranijem periodu pokazuju teškoće u fonološkoj svijesti, kao i teškoće u usvajanju značenja i produkcije riječi, vjerovatno će u kasnijem periodu imati teži stepen artikulacijskih poremećaja (Holm, Farrier i Dodd,

2008). U istraživanju Kerošević (2003) koje je provedeno s ciljem utvrđivanja učestalosti artikulacijskih poremećaja u odnosu na dob, spol i zastupljenost oblika poremećaja artikulacije kod djece nižeg školskog uzrasta, od prvog do četvrtog razreda, prevalenca je iznosila 14,84%. U istraživanju provedenom u Australiji na uzorku od oko 10 000 učenika, prevalenca poremećaja artikulacije iznosila je 1,06% (McKinnon, McLeod i Reilly, 2007).

ZAKLJUČAK

Govor je osnovno sredstvo komunikacije kojim čovjek izražava svoje misli, želje i potrebe. Neka djeca uspiju bez poteškoća razviti razgovijetan, jasan, gramatički i artikulacijski tačan govor, dok neka djeca do pravilnog izgovora dođu preko mnogobrojnih grešaka. Većina autora saglasna je s tim da prilikom polaska u školu dijete treba da izgovara ispravno sve glasove, te da ima gluantan i gramatički i artikulacijski pravilan izgovor koji je potpuno razumljiv za nepoznatog sagovornika. Često se dešava da prilikom polaska u školu dijete ima određene poteškoće u govoru, koje mu mogu stvarati problem prilikom usvajanja nastavnog gradiva, ali i dovesti dijete u situaciju da bude zadirkivano od strane svojih vršnjaka, što može ostaviti niz negativnih posljedica na njegov budući razvoj.

Istraživanje koje je provedeno na uzorku od 877 djece rane školske dobi urađeno je s ciljem prevencije govorno-jezičkih poremećaja kod djece, te rane detekcije govornih poremećaja, kako bi se djeca kojima je to potrebno pravovremeno uključila u proces rehabilitacije. Najveći broj djece s govornim smetnjama otkriven je među učenicima prvih razreda osnovne škole, a najmanji broj kod djece iz četvrtih razreda. Ovi rezultati su očekivani, jer se na osnovu iskustava iz prakse, ali i prema podacima iz dostupne literature može zaključiti da se, s porastom starosne dobi djeteta, smanjuje broj djece s govornim smetnjama.

Rezultati su pokazali da je najučestaliji govorni poremećaj dislalija, što se također potpuno slaže sa sličnim istraživanjima velikog broja autora.

LITERATURA

- American Speech-Language-Hearing Association (ASHA) (2014). *Speech Sound Disorders-Articulation and Phonology*.
- Bowen, C. (2009). *Children's speech sound disorders*. John Wiley & Sons.
- Dodd, B. (2013). *Differential diagnosis and treatment of children with speech disorder*. John Wiley and Sons.
- Dobrota, N. (2003). *Poremećaji artikulacije*. Beograd: Zavod za psihofiziološke poremećaje i govornu patologiju.
- Dobrota-Davidović, N. i Tadić, J. (2009). Possibility of more effective solving of the problem of rhotacism using analysis of functional system. *Beogradska defektološka škola, (1)*: 81-89.
- Eikeseth, S.& Nasset, R. (2003). Behavioral treatment of children with phonological disorder: The efficacy of vocal imitation and sufficient-response-exemplar training. *Journal of applied behavior analysis, 36(3)*: 325-337.
- Heđever, M. (2010). *Govorna akustika*. Internet skripta za studente. Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Holm, A., Farrier, F.& Dodd, B. (2008). Phonological awareness, reading accuracy and spelling ability of children with inconsistent phonological disorder. *International Journal of Language & Communication Disorders, 43(3)*: 300-322.
- Kerošević, S. (2003). *Artikulacijski poremećaji u osnovnoškolske djece*. Diplomski rad. Defektološki fakultet Univerziteta u Tuzli.
- Law, J., Boyle, J., Harris, F., Harkness, A.& Nye, C. (2000). Prevalence and Natural History of Primary Speech and Language Delay: Findings from a Systematic Review of the Literature. *International Journal of Language & Communication Disorders 35 (2)*: 165-188.
- Maldini, J. (2017). *Pojavnost artikulacijskih i fonoloških teškoća u djece srednje i starije predškolske dobi* (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Education and Rehabilitation Sciences.).
- McKinnon, D. H., McLeod, S.& Reilly, S. (2007). The prevalence of stuttering, voice, and speech-sound disorders in primary school students in Australia. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools, 38(1)*: 5-15.
- Muter, V., Hulme, C., Snowling, M. J.&Stevenson, J. (2004). Phonemes, rimes, vocabulary, and grammatical skills as foundations of early reading development: evidence from a longitudinal study. *Developmental psychology, 40(5)*: 665-681.
- Pella-Brooks, A.& Hegde, M. N. (2007). *Assessment and treatment of articulation and phonological disorders in children*. Austin, TX: ProEd.
- Salihović, N. (2005). *Poremećaji tečnosti govora*. Tuzla: Univerzitet u Tuzli.
- Vladislavljević, S. (1997). *Patološki nerazvijen govor*. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Vuletić, D. (1987). *Govorni poremećaji*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vuletić, D. i Ljubešić, M. (1984). Izgovor u dječaka i djevojčica. *Defektologija, 20(1-2)*: 41-50.

INFORMACIJE O AUTORIMA

Zijada Alić

Ju Dom zdravlja Bugojno,
Wagnerova 15 70230 Bugojno
e-mail: zijadaalic82vgmail.com

Zamir Mrkonjić

Univerzitet u Tuzli,
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet,
Ul. Univerzitetska 1, 75000 Tuzla, BiH,
e-mail: zamir.mrkonjic@untz.ba